

*ПОПОВА Ю. М., кандидат економічних наук, доцент
МОКЛЯК М. В., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Україна, м. Полтава*

РОЗВИТОК МІСТ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Роль і значення міст у контексті глобалізаційних зрушень надзвичайно важливі. Історично міста є генераторами і ретрансляторами глобальних змін, «опорним каркасом» світової економіки. Це і сучасні глобальні міста, вершини світового геополітичного та гео економічного ландшафту, і десятки інших міст, які лише наближаються до верхніх щаблів ієрархії. Водночас місто є реципієнтом глобальних змін з усіма загрозами та перевагами. Враховуючи суспільну значимість міста як поширеного середовища проживання (з 2007 р. більше половини світового населення проживає в містах, в тому числі, станом на 2014 р., в міських агломераціях із чисельністю понад 1 млн. чоловік проживає 21,3 % світового населення) і потенційну проблемність такої інтенсивної урбанізації (до 2050 р. близько 80 % світового міського населення проживатиме в регіонах, що розвиваються, особливо в містах Африки та Азії), актуальність досліджень у цій сфері безсумнівна.

Розвиток міст у новому глобальному середовищі вивчається науковцями різних сфер діяльності, оскільки саме міста виступають основними місцями дії глобалізації. Так, В. Сергєєв розглядає міста як своєрідні «ворота в глобальний світ» та наголошує на нерівномірності поширення глобалізації [6]. У працях О. Р. Метелевої аналізується процес посилення конкуренції між регіонами та містами усіх рівнів [2], вивчаються підходи до управління розвитком міст, тенденції і процеси, викликані в них глобалізацією [4]. В інших роботах міста розглядаються у контексті сталого розвитку [5] та рівня глобалізованості [1].

У зарубіжних наукових школах традиція дослідження глобальних міст існує вже кілька десятиліть, налічує десятки крупних наукових програм і проектів. Натомість у вітчизняних наукових школах регіональної економіки недостатньо представлені дослідження, присвячені проблематиці закономірностей і тенденцій формування та розвитку міст в умовах глобалізації. У зв'язку з

вищевикладеним метою дослідження є обґрунтування особливостей розвитку міст під впливом глобалізаційних процесів.

В умовах глобалізації формується нова міська ієрархія: швидшими темпами ростуть ті міста, які концентрують нові функції. Деякі міста, які є центрами глобальних економічних мереж, отримують переважну частину ренти від поширення нововведень. Глобалізація – інноваційний процес. Інноваційні імпульси зароджуються в найбільш розвинених містах, що лідирують у розробці та освоєнні новітніх технологій, які мають фінансові ресурси і висококваліфіковані кадри.

Консалтинговою компанією AT Kearney та дослідним інститутом The Chicago Council on Global Affairs складається Індекс рівня глобалізації міст світу (Global Cities Index). Укладачі Індексу намагаються визначити – як глобальні міста поширюють економічний, політичний і культурний вплив, цінності та ідеї. Станом на 2014 р. до Індексу входять 84 міст світу, з яких до 10-ки найбільш глобалізованих належать такі: Нью-Йорк (61,7), Лондон (58,1), Париж (52,3), Токіо (47,2), Гонконг (41,3), Лос-Анджелес (38,0), Чикаго (36,8), Пекін (35,1), Сінгапур (34,3), Вашингтон (33,4) [1].

Під впливом глобалізаційних процесів змінюється співвідношення видів діяльності у формуванні міських фінансів і міського валового продукту. Фінансові функції та сфера ділових послуг у містах приносять надприбутки, в той час як промислові функції дозволяють їм лише виживати. Глобалізація призводить до трансформації міських функцій. Якщо до промислової революції міста були в основному центрами торгівлі, фінансів, центрами політичної влади, то у часи промислової революції вони стали в основному концентрувати промислові функції. З розвитком глобалізації відбувається повернення до «традиційних» міських функцій, але вже на новій технологічній основі. Значно збільшується значимість в місті міжнародного сектора міської економіки.

В економіці міст все більший вплив відіграють зовнішні стосовно міста актори, такі, як великі банківські мережі, національні і транснаціональні корпорації, що не тільки змінює економічну структуру, але і впливає на процес прийняття економічних і політичних рішень у місті. У результаті глобалізація підсилює непередбачувані фактори, що впливають на розвиток міст [2].

Глобалізація підвищує роль і стратегічне значення міст як арен, на яких велика кількість учасників змагаються один з одним, пред'являючи попит на наявні міські ресурси. У цьому контексті сучасний напрямок розвитку міст полягає у встановленні і підтримці

між цими учасниками широкого партнерства. Ці процеси накладають відбиток на економічну структуру міст. У ній починають формуватися елементи, які обслуговують цей зовнішній сектор, залежать від нього. Відповідно всередині міста, в його економічній структурі можуть посилюватися процеси поляризації, збільшується розрив між старими, традиційними видами діяльності, і новими, які є елементами глобальної економічної системи. В результаті посилюється конкуренція між цими двома частинами міської структури: за міський простір, робочу силу, платоспроможний попит та ін. Згідно з дослідженням, проведеним Світовим банком, до 2020 р. в містах будуть проживати 55 % населення планети. Майже 94 % такого приросту припаде на країни, що розвиваються [3]. Це суттєво змінить картину світу і призведе до того, що конкуренція між містами за матеріальні та людські ресурси зростатиме.

Виникнення і зростання в місті сектора, в якому зайняті висококваліфіковані кадри з високим рівнем заробітної плати, у свою чергу призводить до значних зрушень у структурі її економіки, виникнення нових елементів та видів діяльності, які повинні відповідати змінній структурі споживання населення.

Незважаючи на посилення внутрішньої поляризації і розширення різноманітності населення (в тому числі і за рахунок міжнародних мігрантів), наявність більш широкого спектра економічних функцій, наявна і негативна сторона цього процесу: міста, включені в процес глобалізації, все більш явно набувають однакових рис, втрачають свою ідентичність [4].

Глобалізація впливає на реструктуризацію економіки міста безпосередньо, сприяючи виникненню нових елементів і видів діяльності та відмирання інших, і побічно, завдяки політичним, культурним, ціннісним факторам. Все це призводить до необхідності ідентифікувати місто не як сукупність матеріальних цінностей (промислово-транспортний вузол), а як спільноту людей, які володіють унікальними людськими та інтелектуальними якостями (освіченість, культурність, працьовитість). У зв'язку із цим глобалізація вимагає створення нового способу життя, нового світогляду, життєвої позиції, нової картини світу.

Глобалізація впливає не лише на економічну структуру міста, а й зачіпає культурні, соціальні, політичні та інші аспекти, що накладає відбиток і на формування міської політики. Ефективне управління містами і планування міського розвитку припускає використання нових методів і підходів, адекватних новим умовам. Все це починає враховуватися у вітчизняній управлінській

діяльності. Вихідними стали такі принципи розвитку сучасного суспільства: сталого розвитку [5], культурної ідентичності, глобалізованості.

Глобалізація впливає ще на один аспект розвитку міста – на забезпечення його безпеки. Міста підлягають великому ризику як через наявність різноманітних чинників зовнішньої небезпеки, так і через властиві їм внутрішні причини їх уразливості (системи інфраструктури, заводи й офісні будівлі, системи телекомунікації і транспорту, урядові установи тощо). Зрушення в одному або декількох із цих об'єктів здатні не просто призвести до порушень в їх роботі, але й викликати великі потрясіння в економіці і навіть у всій суспільно-політичній системі.

Багато міст стали стратегічними стрижнями глобальної економіки, залежними один від одного вузлами єдиної глобальної мережі, що динамічно розвивається. Якщо порушити економічне життя в якомусь одному такому великому місті, то «ударні хвилі», які виникнуть при цьому, майже миттєво охоплять всю планету [6].

Отже, розвиток міст в умовах глобалізації характеризується такими особливостями: трансформацією міських функцій та підсиленням непередбачуваних факторів, що впливають на розвиток міст; значними зрушеннями у структурі економіки міст; виникненням нових елементів та видів діяльності; втратою містами своєї ідентичності, зростанням взаємозалежності між ними; появою нових стандартів якості життя та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. The 2014 Global Cities Index [Electronic resource]. – Mode of access: <http://gtmarket.ru/ratings/global-cities-index/global-cities-index-info>.
2. Метелева Е. Р. Стратегическая оценка роли городов в условиях глобализации [Электронный ресурс] / Е. Р. Метелева // Проблемы теории и практики управления. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskaya-otsenka-rol-i-gorodov-v-usloviyah-globalizatsii>.
3. Города столкнутся в глобальном мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ev.spb.ru/art.php3?newsid=24007>.
4. Метелева Е. Р. Развитие городов в условиях глобализации / Е. Р. Метелева. – Ново-сибирск: Изд-во «СИБПРИНТ», 2010. – 160 с.
5. The City of Tomorrow and Cultural Heritage (Environment & Sustainable Development) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cordis.lu/eesd/ka4/home.html>.
6. Сергеев В. Неравномерность глобализации [Электронный ресурс] / В. Сергеев. – Режим доступа: http://forum.polismi.org/index.php?/topic/6155-неравномерность-глобализации/page_pid_110345.